

**Verdrag inzake de
rechten van het kind**

Verspr.
ALGEMEEN

CRC/C/GC/8*
2 maart 2007

Origineel: ENGELS

COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND

Tweeënveertigste zitting

Genève, 15 mei - 2 juni 2006

---

* Om technische redenen opnieuw uitgegeven

GENERAL COMMENT NR. 8 (2006)

Het recht van het kind op bescherming tegen lijfstraffen en andere wrede of onterende vormen van straf (o.a. artikelen 19 en 28, par. 2 en 37)

INHOUD

	<i>Paragraaf</i>	<i>Pagina</i>
I. DOELSTELLINGEN.....	1 - 3	3
II. ACHTERGROND.....	4 - 9	3
III. DEFINITIES	10 - 15	4
IV. MENSENRECHTENNORMEN EN LIJFSTRAFFEN VOOR KINDEREN	16 - 295	
V. BENODIGDE MAATREGELLEN EN MECHANISMEN OM LIJFSTRAFFEN EN ANDERE WREDE OF VERNEDERENDE VORMEN VAN STRAF UIT TE BANNEN	30 - 52	8
1. Wetgevingsmaatregelen	30 - 37	8
2. Implementatie van het verbod op lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van straf.....	38 - 43	10
3. Onderwijs- en andere maatregelen.....	44 - 49	11
4. Toezicht en beoordeling.....	50 - 52	12
VI RAPPORTAGEVEREISTEN IN HET KADER VAN HET VERDRAG 53	13	

I. DOELSTELLINGEN

1. Na twee dagen algemene besprekingen over geweld tegen kinderen in 2000 en 2001 besloot het Comité voor de Rechten van het Kind een reeks General Comments over het uitbannen van geweld tegen kinderen uit te brengen, waarvan dit de eerste is. Het Comité beoogt hiermee de Staten die partij zijn bij het Verdrag een leidraad te geven in het inzicht in de bepalingen van het Verdrag voor de bescherming van kinderen tegen alle vormen van geweld. Dit General Comment richt zich op lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van straf, die op dit moment zeer breed geaccepteerde en gebruikte vormen van geweld tegen kinderen zijn.
2. Het Verdrag inzake de rechten van het kind en andere internationale mensenrechteninstrumenten erkennen het recht van het kind op eerbiediging van de menselijke waardigheid en lichamelijke integriteit en gelijke bescherming van het kind volgens de wet. Het Comité brengt dit General Comment uit om de aandacht te vestigen op de verplichting van alle Staten die partij zijn om snel stappen te ondernemen om alle lijfstraffen en alle andere wrede of vernederende vormen van bestraffing van kinderen te verbieden en uit te bannen en aan te geven welke wetgevende en andere bewustwordings- en opvoedkundige maatregelen de Staten die partij zijn bij dit verdrag moeten nemen.
3. Staten die partij zijn hebben niet alleen de verplichting de wijdverbreide acceptatie of tolerantie van lijfstraffen van kinderen in het gezin, op school en in andere omgevingen aan te pakken en uit te bannen. Het is ook een belangrijke strategie voor het verminderen en voorkomen van alle vormen van geweld in samenlevingen.

II. ACHTERGROND

4. Vanaf haar allereerste zittingen heeft het Comité bijzondere aandacht geschonken aan het bevestigen van het recht van kinderen op bescherming tegen alle vormen van geweld. Bij haar onderzoek van rapportages van Staten die partij zijn, en zeer recentelijk in het kader van het onderzoek over geweld tegen kinderen van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, heeft het Comité met grote bezorgdheid aandacht geschonken aan de wijdverbreide legitimiteit en voortdurende acceptatie van lijfstraffen en andere wrede of vernederende bestraffing van kinderen.¹ Al in 1993 merkte het Comité in het verslag van haar vierde zitting op dat zij “het belang van het vraagstuk lijfstraffen voor het verbeteren van het systeem van bevordering en bescherming van de rechten van het kind erkende en besloot zij aandacht daaraan te blijven schenken bij het onderzoek van de verslagen van de Staten die partij zijn”.²
5. Sinds het begin van haar onderzoek van de verslagen van de Staten die partij zijn heeft het Comité een verbod op alle lijfstraffen in het gezin en andere omgevingen geadviseerd aan meer dan 130 Staten die partij zijn op alle continenten.³ Het Comité vindt het bemoedigend dat een toenemend aantal Staten die partij zijn passende wetgevende en andere maatregelen neemt om het recht van kinderen op eerbiediging van hun menselijke waardigheid en lichamelijke integriteit en op gelijke bescherming onder de wet te bevestigen. Het Comité begrijpt dat in 2006 meer dan 100 Staten die partij zijn lijfstraffen op scholen en in strafsysteem voor kinderen verboden hadden. Een toenemend aantal heeft een volledig verbod in het gezin en alle vormen van alternatieve zorg.⁴

6. In september 2000 hield het Comité de eerste van twee dagen van algemene besprekingen over geweld tegen kinderen. De aandacht ging vooral uit naar "staatsgeweld tegen kinderen", waarna het Comité gedetailleerde aanbevelingen aannam, waaronder het verbod op alle lijfstraffen en

de lancering van publieksinformatiecampagnes “om het publiek bewust van en ontvankelijk te maken voor schendingen van de mensenrechten op dit gebied en de schadelijke invloed ervan op kinderen, en de culturele acceptatie van geweld tegen kinderen onder de aandacht te brengen en in plaats daarvan ‘zero-tolerance’ tegen geweld te bevorderen”.⁵

7. In april 2001 nam het Comité haar eerste General Comment over "Onderwijsdoelen" aan en herhaalde dat lijfstraffen niet verenigbaar zijn met het Verdrag: "... Kinderen verliezen hun mensenrechten niet wanneer ze door de schoolpoort stappen. Zo moet onderwijs geboden worden op een wijze die de inherente waardigheid van het kind respecteert en het kind in staat stelt zijn of haar mening vrijelijk te uiten volgens artikel 12 lid 1 en deel te nemen aan het schoolleven. Onderwijs moet ook geboden worden op een wijze die de strikte grenzen voor discipline respecteert zoals weergegeven in artikel 28 lid 2 en geweldloosheid op school bevordert. Het Comité heeft herhaaldelijk duidelijk gemaakt in haar concluderende opmerkingen “dat het gebruik van lijfstraffen de inherente waardigheid van het kind noch de strikte grenzen van straffen op school respecteert (...)”.⁶

8. In aanbevelingen die werden aangenomen op de tweede dag van de algemene besprekingen over “Geweld tegen kinderen in het gezin en op school”, die in september 2001 werd gehouden, deed het Comité een beroep op de Staten die partij zijn om “het als een zaak van urgentie te beschouwen om in hun wetgeving vast te stellen of te herroepen om alle vormen van geweld, hoe licht ook, in het gezin en op school, ook als vorm van straf, te verbieden zoals vereist wordt door de bepalingen van het Verdrag (...)”.⁷

9. Een andere uitkomst van de algemene besprekingen van het Comité in 2000 en 2001 was een aanbeveling dat de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties door de Algemene Vergadering verzocht moest worden een diepgaand internationaal onderzoek uit te voeren naar geweld tegen kinderen. De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties is hier in 2001 mee aan de slag gegaan.⁸ In het kader van het onderzoek door de Verenigde Naties dat tussen 2003 en 2006 werd uitgevoerd, werd de aandacht gevestigd op de noodzaak om al het momenteel gesanctioneerde geweld tegen kinderen te verbieden, en op de diepgaande bezorgdheid van kinderen zelf over het bijna universeel veel voorkomen van lijfstraffen in het gezin en ook de hardnekkige wettigheid in veel Staten die partij zijn op scholen en in andere instellingen en in strafsystemen voor kinderen die met justitie in aanraking komen.

III. DEFINITIES

10. “Kind” wordt zoals in het Verdrag gedefinieerd als “ieder mens jonger dan achttien jaar tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt”.⁹

11. Het Comité omschrijft "lichamelijke" of lijfstraffen als straffen waarbij lichamelijk geweld wordt gebruikt en die bedoeld zijn om een mate van pijn of ongemak, hoe licht ook, te veroorzaken. Meestal gaat het om het slaan (“een oorvijs geven”, “een pak slaag geven”) van kinderen, met de hand of met een hulpmiddel - een zweep, stok, riem, schoen, houten lepel, enz. Maar het kan bijvoorbeeld ook gaan om het schoppen, schudden of gooien van kinderen, krabben, knijpen, bijten, aan de haren trekken of een draai om de oren geven, het dwingen van kinderen in een ongemakkelijke houding te blijven, te verbranden, met heet water te overgieten of dwingen te eten (bijvoorbeeld het uitwassen van de mond met zeep, of dwingen hete kruiden

door te slikken). Naar de mening van het Comité zijn lijfstraffen altijd een vernedering. Daarnaast bestaan er andere, niet-lichamelijke vormen van straf die ook wreed en vernederend zijn en dus onverenigbaar met het Verdrag. Hiertoe behoort bijvoorbeeld straf waarbij het kind gekleineerd, vernederd, tot zondebok gemaakt, bedreigd, bang of belachelijk gemaakt of denigrerend behandeld wordt.

12. Lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van straf voor kinderen kunnen in vele omstandigheden plaatsvinden, zoals thuis of in het gezin/de familie, in alle vormen van alternatieve zorg, op scholen en andere onderwijsinstellingen en in het rechtssysteem - zowel als gerechtelijke straf en als straf in straf- en andere inrichtingen - bij kinderarbeid en in de gemeenschap.

13. Door iedere rechtvaardiging van geweld en vernedering als vormen van straf voor kinderen af te wijzen, wijst het Comité geenszins het positieve idee van discipline af. De gezonde ontwikkeling van kinderen is afhankelijk van ouders en andere volwassenen voor de noodzakelijke begeleiding en aansturing overeenkomstig de zich ontwikkelende capaciteiten van kinderen om hen te helpen bij hun groei naar een verantwoord leven in de samenleving.

14. Het Comité erkent dat ouderschap en de zorg voor kinderen, met name baby's en jonge kinderen, veel lichamelijke handelingen en interventies vraagt om hen te beschermen. Dit is heel wat anders dan het opzettelijk en bestraffend gebruik van geweld om een zekere mate van pijn, ongemak of vernedering te veroorzaken. Als volwassenen weten we zelf het verschil tussen een beschermende lichamelijke actie en een bestraffende mishandeling; evenmin is het moeilijk dat onderscheid te maken als het gaat om handelingen bij kinderen. De wet in alle Staten die partij zijn laat expliciet of impliciet de mogelijkheid toe van het gebruik van niet-bestraftend en noodzakelijk geweld om mensen te beschermen.

15. Het Comité erkent dat er uitzonderlijke omstandigheden zijn waarbij leerkrachten en anderen, zoals mensen die werken met kinderen in instellingen en met kinderen die de wet hebben overtreden, geconfronteerd kunnen worden met gevaarlijk gedrag dat redelijk gebruik van in bedwang houden om de controle te behouden rechtvaardigt. Ook hier is er een duidelijk onderscheid tussen het gebruik van geweld dat ingegeven wordt door de noodzaak om een kind of anderen te beschermen en het gebruik van geweld als bestraffing. Het beginsel van een minimaal noodzakelijk gebruik van geweld voor een zo kort mogelijke periode dient altijd te gelden. Gedetailleerde begeleiding en opleiding is ook noodzakelijk, zowel om de noodzaak iemand in bedwang te houden zoveel mogelijk te beperken als om ervoor te zorgen dat de gebruikte methodes veilig zijn en in verhouding staan tot de situatie en er geen opzettelijk pijn gedaan wordt als manier om iemand in bedwang te houden.

IV. MENSENRECHTENNORMEN EN LIJFSTRAFFEN VOOR KINDEREN

16. Voordat het Verdrag inzake de rechten van het kind was gesloten, handhaafde het Internationaal Statuut van de Rechten van de Mens - de Universele Verklaring en de twee Internationale Verdragen, inzake burgerrechten en politieke rechten en inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten - "eenieders" recht op eerbiediging van zijn/haar menselijke waardigheid en lichamelijke integriteit en op gelijke bescherming volgens de wet. Door bevestiging van de verplichting van Staten die partij zijn om alle lijfstraffen en alle andere wrede

of vernederende vormen van straf te verbieden en uit te bannen, merkt het Comité op dat het Verdrag inzake de rechten van het kind op dit fundament kan voortbouwen. De waardigheid van ieder mens is het fundamentele leidende beginsel van de internationale mensenrechteninstrumenten.

17. De preambule van het Verdrag inzake de rechten van het kind bekrachtigt overeenkomstig de grondbeginselen van het Handvest van de Verenigde Naties, die worden herhaald in de preambule van de Universele Verklaring, dat “erkenning van de waardigheid inherent aan, alsmede van de gelijke en onvervreembare rechten van, alle leden van de mensengemeenschap de grondslag is voor vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld”. De preambule van het Verdrag haalt ook aan dat de Verenigde Naties in de Universele Verklaring “hebben verkondigd dat kinderen recht hebben op bijzondere zorg en bijstand”.

18. Artikel 37 van het Verdrag eist van Staten die partij zijn dat "geen enkel kind wordt onderworpen aan foltering of andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing”. Dit wordt aangevuld en uitgebreid in artikel 19 dat van Staten die partij zijn eist dat zij “alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen en maatregelen op sociaal en opvoedkundig gebied [nemen] om het kind te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van seksueel misbruik, terwijl het kind onder de hoede is van de ouder(s), wettelijke voogd(en) of iemand anders die de zorg voor het kind heeft”. Er is niets dubbelzinnigs aan: “alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld” laat geen ruimte voor enige mate van gelegaliseerd geweld tegen kinderen. Lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing zijn vormen van geweld en Staten die partij zijn moeten alle benodigde wetgevende, bestuurlijke, sociale en opvoedkundige maatregelen nemen om die uit te bannen.

19. Daarnaast verwijst artikel 28 lid 2 van het Verdrag naar discipline op scholen en eist van Staten die partij zijn dat zij “alle passende maatregelen nemen om te verzekeren dat de wijze van handhaving van de discipline op scholen verenigbaar is met de menselijke waardigheid van het kind en in overeenstemming is met dit Verdrag”.

20. Artikel 19 en artikel 28 lid 2 verwijzen niet expliciet naar lijfstraffen. In de voorbereidende handelingen voor het Verdrag is geen bespreking van lijfstraffen tijdens de zittingen in de oprichtingsfase vastgelegd. Maar zoals alle mensenrechteninstrumenten moet het Verdrag beschouwd worden als een levend instrument waarvan de interpretatie zich door de tijd heen ontwikkelt. In de zeventien jaar sinds het Verdrag werd gesloten is het door de verslaglegging uit hoofde van het Verdrag en door onderzoek en belangenbehartiging door onder andere nationale mensenrechtenorganisaties en niet-gouvernementele organisaties (ngo's) zichtbaarder geworden dat lijfstraffen voor kinderen thuis, op school en bij andere instellingen gangbaar zijn.

21. Eenmaal zichtbaar is het duidelijk dat de praktijk direct in strijd is met de gelijke en onvervreembare rechten van kinderen op eerbiediging van hun menselijke waardigheid en lichamelijke integriteit. Het verschillende karakter van kinderen, hun aanvankelijke afhankelijkheid en het nog in ontwikkeling zijn, hun unieke potentieel als mens evenals hun kwetsbaarheid, dit alles vereist eerder meer dan minder (wettelijke) bescherming tegen alle vormen van geweld.

22. Het Comité benadrukt dat het uitbannen van gewelddadige en vernederende bestraffing van kinderen door middel van wetsvormingen en andere noodzakelijke maatregelen een directe en onvoorwaardelijke verplichting is van Staten die partij zijn. Zij merkt op dat de andere verdragsorganen, waaronder de Commissie voor de Rechten van de Mens, het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten en het Comité tegen Foltering hetzelfde standpunt hebben weergegeven in hun concluderende opmerkingen over verslagen van Staten die partij zijn, uit hoofde van de desbetreffende wetgeving waarin een verbod en andere maatregelen tegen lijfstraffen op scholen, in de strafsystemen, en in sommige gevallen, het gezin werden geadviseerd. Het Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten heeft bijvoorbeeld in haar General Comment nr. 13 (1999) over "het recht op onderwijs" gezegd: "Naar de mening van het Comité strookt lijfstraf niet met het leidende grondbeginsel van de internationale mensenrechtenwetgeving die is vastgelegd in de Inleidingen op de Universele Verklaring en beide Verdragen: de waardigheid van het individu. Andere aspecten van straf op school kunnen ook niet stroken met straf op school, zoals publieke vernedering."¹⁰

23. Lijfstraf is ook veroordeeld door regionale mensenrechtenmechanismen. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft in een reeks uitspraken lijfstraffen voor kinderen, allereerst in het gevangeniswezen, dan op scholen, ook privéscholen, en recentelijk ook in het gezin, steeds meer veroordeeld.¹¹ Het Europees Comité voor sociale rechten, dat toezicht houdt op de naleving door lidstaten van de Raad van Europa van het Europees Sociaal Handvest en het Herzene Sociaal Handvest, heeft geoordeeld dat naleving van de handvesten een verbod vereist in de wetgeving tegen iedere vorm van geweld tegen kinderen, of dat nu op school is, in andere instellingen, thuis of elders.¹²

24. Een adviesstandpunt van het Inter-Amerikaans Hof voor de Mensenrechten inzake de *Wettelijke Status en Mensenrechten van het Kind* (2002) luidt dat de Staten die partij zijn bij het Amerikaanse Verdrag voor de Mensenrechten "verplicht zijn om (...) alle positieve maatregelen te nemen die nodig zijn om kinderen te beschermen tegen slechte behandeling, of dat nu is in hun betrekkingen met openbare instanties of met individuele personen of met niet-gouvernementele organisaties". Het Hof haalt bepalingen aan van het Verdrag inzake de rechten van het kind, conclusies van het Comité voor de Rechten van het Kind en ook uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens met betrekking tot de verplichtingen van Staten om kinderen te beschermen tegen geweld, ook in het gezin/de familie. Het Hof oordeelt dat "de Staat de plicht heeft positieve maatregelen te nemen om een effectieve uitoefening van de rechten van het kind volledig te bewerkstelligen".¹³

25. De Afrikaanse Commissie voor de Rechten van Mens en Volken houdt toezicht op de implementatie van het Afrikaanse Handvest van Mens en Volken. In een uitspraak van 2003 over een losstaand bericht over een zin over "zweepslagen" die waren opgelegd aan studenten, oordeelde de Commissie dat de straf in strijd was met artikel 5 van het Afrikaanse Handvest dat wrede, inhumane of vernederende straffen verbiedt. Zij verzocht de betreffende regering de wet aan te passen, de zweepslagen als straf af te schaffen en passende maatregelen te nemen voor vergoeding aan de slachtoffers. In haar beslissing zegt de Commissie: "Er bestaat geen recht voor mensen, en met name de Regering van een land, om lichamelijk geweld toe te passen op mensen voor overtredingen. Een dergelijk recht zou neerkomen op sanctionering van door de Staat gesponsorde foltering uit hoofde van het Handvest en indruisen tegen wat nu juist de aard van dit mensenrechtenverdrag is."¹⁴ Het Comité inzake de Rechten van het Kind merkt verheugd op dat constitutionele en andere hogere gerechtshoven in veel landen beschikkingen

hebben gegeven waarbij lijfstraffen voor kinderen in bepaalde of alle omgevingen veroordeeld werden, en in de meeste gevallen het Verdrag inzake de rechten van het kind werd aangehaald.¹⁵

26. Toen het Comité voor de Rechten van het Kind het uitbannen van de lijfstraf bij bepaalde Staten naar voren had gebracht bij het onderzoek van hun verslagen, hebben vertegenwoordigers van de overheid soms gezegd dat een bepaalde mate van "redelijke" of "matige" lijfstraffen als zijnde "in het belang" van het kind gerechtvaardigd kan worden. Het Comité heeft de verdrageis dat het belang van het kind de eerste overweging zou moeten zijn bij alle handelingen met betrekking tot het kind als een belangrijk algemeen beginsel aangegeven (art. 3, lid 1). In artikel 18 bevestigt het Verdrag ook dat het belang van het kind de allereerste zorg van ouders is. Maar de interpretatie van wat het belang van het kind is moet stroken met het hele Verdrag, zoals de verplichting om kinderen te beschermen tegen alle vormen van geweld en de eis om voldoende belang te hechten aan de mening van het kind; de interpretatie mag niet worden gebruikt om praktijken zoals lijfstraffen en andere vormen van wrede of vernederende bestraffing die in strijd zijn met de menselijke waardigheid en het recht op lichamelijke integriteit van het kind te rechtvaardigen.

27. In de preambule van het Verdrag wordt het gezin gehandhaafd als "de kern van de samenleving en de natuurlijke omgeving voor de ontplooiing en het welzijn van al haar leden en van kinderen in het bijzonder". Het Verdrag eist van Staten die partij zijn dat ze gezinnen respecteren en ondersteunen. Dit is op geen enkele manier strijdig met de verplichting van Staten om ervoor te zorgen dat de menselijke waardigheid en lichamelijke integriteit van kinderen in het gezin volledig beschermd zijn naast andere gezinsleden.

28. Volgens artikel 5 moeten Staten de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van ouders eerbiedigen om te "voorzien in passende leiding en begeleiding bij de uitoefening door het kind van de in dit Verdrag erkende rechten, op een wijze die verenigbaar is met de zich ontwikkelende vermogens van het kind". Ook hier dient de interpretatie van "passende" leiding en begeleiding te stroken met het hele Verdrag en heeft rechtvaardiging van geweld of andere wrede of vernederende vormen van straf geen plaats.

29. Door sommigen wordt lijfstraf op basis van geloof gerechtvaardigd door te suggereren dat bepaalde interpretaties van religieuze teksten niet alleen het gebruik ervan rechtvaardigen, maar het zelfs als een plicht zien om het te gebruiken. Vrijheid van godsdienst of levensovertuiging voor iedereen wordt gehandhaafd in het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (art. 18), maar een godsdienst of levensovertuiging praktiseren moet stroken met eerbiediging van de menselijke waardigheid en lichamelijke integriteit van anderen. Iemands vrijheid om zijn godsdienst of levensovertuiging te praktiseren kan rechtmatig worden beperkt om de fundamentele rechten en vrijheden van anderen te beschermen. In bepaalde Staten heeft het Comité geoordeeld dat kinderen in sommige gevallen vanaf heel jonge leeftijd, in andere gevallen vanaf de tijd dat zij geacht worden de pubertijd te hebben bereikt, veroordeeld kunnen worden tot straffen met extreem geweld, zoals steniging en amputatie, die in bepaalde interpretaties van religieuze wetgeving zijn voorgeschreven. Dergelijke straffen zijn zonder meer in strijd met het Verdrag en andere internationale mensenrechtennormen, zoals ook is benadrukt door de Commissie voor de Rechten van de Mens en het Comité tegen Foltering, en moeten verboden worden.

V. BENODIGDE MAATREGELLEN EN MECHANISMEN OM LIJFSTRAFFEN EN ANDERE WREDE OF VERNEDERENDE VORMEN VAN STRAF UIT TE BANNEN

1. Wetgevende maatregelen

30. De bewoordingen van artikel 19 van het Verdrag zijn gestoeld op artikel 4 en maken duidelijk dat zowel wetgevende als andere maatregelen nodig zijn om de verplichtingen van Staten om kinderen tegen alle vormen van geweld te beschermen te vervullen. Het Comité juicht het feit toe dat in veel Staten het Verdrag of de grondbeginselen ervan zijn opgenomen in de nationale wetgeving. Alle Staten hebben strafrecht om burgers te beschermen tegen geweldpleging. Veel Staten hebben een grondwet en/of wetgeving volgens internationale mensenrechtennormen en artikel 37 van het Verdrag inzake de rechten van het kind, die vasthouden aan "ieders" recht op bescherming tegen foltering en een wrede, onmenselijke of vernederende behandeling. Veel Staten hebben ook specifieke kinderbeschermingswetgeving die "slecht behandelen of "misbruik" of "wreedheid" strafbaar stellen. Maar uit het onderzoek van het Comité van de verslagen van Staten die partij zijn is naar voren gekomen dat dergelijke wetgevende bepalingen over het algemeen niet de bescherming van kinderen tegen alle

lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing in het gezin en in andere omgevingen garanderen.

31. Bij het onderzoek van de verslagen heeft het Comité opgemerkt dat veel Staten expliciete wettelijke bepalingen hebben opgenomen in het strafrecht en/of het familierecht of burgerlijk wetboek die ouders en andere verzorgers een verweer of rechtvaardiging bieden voor het gebruik van enige mate van geweld bij het "disciplineren" van kinderen. Het verweer van "rechtmatige", "redelijke" of "matige" straf of correctie maakt al eeuwenlang deel uit van het Engelse gemeen recht en komt in het Franse recht voor als "recht van correctie". Vroeger gold hetzelfde in veel Staten als rechtvaardiging voor bestraffing van echtgenotes door hun man en van slaven, bedienden en leerlingen door hun meesters. Het Comité benadrukt dat het Verdrag de verwijdering vereist van bepalingen (zowel in geschreven recht als in gemeen recht) die enige mate van geweld tegen kinderen toestaan (zoals "redelijke" of "matige" straf of correctie) thuis of in een andere omgeving.

32. In sommige Staten is lijfstraf specifiek toegestaan op scholen en in andere instellingen, met regels over hoe en door wie die mag worden toegediend. En in een minderheid van Staten is lijfstraf met stok- of zweepslagen nog toegestaan als gerechtelijke straf voor jeugddelinquenten. Het wordt vaak herhaald door het Comité dat het Verdrag vereist dat al dergelijke bepalingen herroepen worden.

33. In sommige Staten heeft het Comité gezien dat, hoewel er geen uitdrukkelijk verweer of uitdrukkelijke rechtvaardiging is voor lijfstraf in de wetgeving, traditionele houdingen tegenover kinderen desalniettemin inhouden dat lijfstraf is toegestaan. Soms komen deze houdingen tot uitdrukking in gerechtelijke uitspraken (waarbij ouders of leerkrachten of andere verzorgers zijn vrijgesproken van geweldpleging of slechte behandeling op grond van het feit dat ze handelden naar het recht van vrijheid om matige "correctie" toe te passen).

34. In het licht van de traditionele aanvaarding van gewelddadige en vernederende vormen van bestraffing van kinderen erkent een toenemend aantal Staten dat het simpelweg intrekken van de bevoegdheid lijfstraf toe te dienen en van bestaand verweer niet genoeg is. Daarnaast is het uitdrukkelijk verbieden van lijfstraf en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing in hun civiel recht of strafrecht nodig om absoluut duidelijk te maken dat een kind slaan of "een oorvijs" of "een pak slaag" geven bij wet verboden is en dat geweldpleging strafbaar is, ook als het gaat om dergelijk geweld, ongeacht of het "disciplineren" of "redelijke correctie" wordt genoemd.

35. Pas als het strafrecht volledig van toepassing is op geweldpleging tegen kinderen is het kind overal beschermd tegen lijfstraffen door wie dan ook toegediend. Maar naar de mening van het Comité is het gegeven het feit dat lijfstraf traditioneel geaccepteerd is essentieel dat de toepasselijke wetgeving in diverse sectoren van de wet, zoals het familierecht, de onderwijswetgeving, de wetgeving met betrekking tot alle vormen van alternatieve zorg en het rechtssysteem, duidelijk het gebruik ervan in de betreffende omgevingen verbiedt. Daarnaast is het waardevol als ethische gedragscodes voor leerkrachten en verzorgers en anderen en ook de statuten van instellingen de onrechtmatigheid van lijfstraf en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing benadrukken.

36. Het Comité is ook bezorgd over berichten dat lijfstraffen en andere wrede of vernederende bestraffing voorkomen in situaties van kinderarbeid, ook in de thuissituatie. Het Comité herhaalt dat het Verdrag en andere toepasselijke mensenrechteninstrumenten het kind beschermen tegen economische uitbuiting en tegen werk dat als gevaarlijk moet worden gezien, de opvoeding van het kind verstoort of schadelijk is voor de ontwikkeling van het kind en dat het Verdrag en deze wetgeving bepaalde waarborgen vereist om de bescherming effectief te kunnen handhaven. Het Comité benadrukt dat het van essentieel belang is dat het verbod op lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing gehandhaafd dient te worden in alle situaties waar kinderen aan het werk zijn.

37. Artikel 39 van het Verdrag vereist dat Staten alle passende maatregelen nemen ter bevordering van het lichamelijk en geestelijk herstel en de herintegratie in de maatschappij van een kind dat het slachtoffer is van "welke vorm ook van verwaarlozing, exploitatie of misbruik, foltering of welke andere vorm ook van wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing". Lijfstraffen en andere vernederende vormen van bestraffing kunnen ernstige schade toebrengen aan de lichamelijke, geestelijke en sociale ontwikkeling van kinderen, waar passende gezondheidszorg en andere zorg en behandeling voor nodig is. Dit moet plaatsvinden in een omgeving die de gezondheid, het zelfrespect en de waardigheid van het kind in het geheel versterkt en waar nodig zich ook uitstrekt tot de familiegroep waar het kind een onderdeel van uitmaakt. Er zou een interdisciplinaire aanpak van het plannen en verlenen van zorg en behandeling moeten zijn, met speciaal daarvoor opgeleide professionals. Er zou voldoende belang gehecht moeten worden aan de standpunten van het kind over alle aspecten van de behandeling en bij de beoordeling daarvan.

2. Invoering van het verbod op lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van straf

38. Het Comité gelooft dat voor de invoering van het verbod op alle lijfstraffen bewustwording, begeleiding en opleiding (zie paragraaf 45 e.v. hieronder) voor alle betrokkenen nodig is. Dit moet ervoor zorgen dat de wet in het belang van de getroffen kinderen functioneert - met name als ouders of andere naaste familieleden de daders zijn. Het eerste doel van wetshervorming om lijfstraf voor kinderen binnen het gezin te verbieden is preventie: geweld tegen kinderen voorkomen door houdingen en praktijk te veranderen, het recht van kinderen op gelijke bescherming te onderstrepen en een ondubbelzinnige basis voor kindbescherming en voor de bevordering van positieve, geweldloze en medezeggenschapsvormen van kinderopvoeding te bieden.

39. Om te komen tot een duidelijk en onvoorwaardelijk verbod van alle lijfstraffen zullen verschillende hervormingen nodig zijn in verschillende Staten die partij zijn. Er kunnen specifieke bepalingen in de sectorale wetgeving nodig zijn op het gebied van onderwijs, het jeugdrecht en alle vormen van alternatieve zorg. Maar het moet expliciet duidelijk gemaakt worden dat de strafrechtelijke bepalingen over geweldpleging tevens van toepassing zijn op alle lijfstraffen, ook die binnen het gezin. Het kan zijn dat hiervoor een extra bepaling in het wetboek van strafrecht van een Staat die partij is bij Verdrag nodig is. Maar het is ook mogelijk een bepaling in het burgerlijk wetboek of het familierecht op te nemen die het gebruik van alle vormen van geweld met inbegrip van lijfstraffen verbiedt. Een dergelijke bepaling benadrukt dat ouders en andere verzorgers niet langer het traditionele verweer kunnen gebruiken dat het hun recht is ("redelijke" of "matige") lijfstraffen te gebruiken als ze vervolgd worden voor een

strafbaar feit. Het familierecht zou ook positief moeten benadrukken dat ouderlijke verantwoordelijkheid inhoudt dat kinderen op passende wijze aangestuurd en begeleid worden zonder enige vorm van geweld.

40. Het beginsel van gelijke bescherming van kinderen en volwassenen tegen geweld, ook binnen het gezin, betekent niet dat alle gevallen van lijfstraf van kinderen door hun ouders die aan het licht komen moeten leiden tot vervolging van de ouders. Het *de minimis* beginsel - dat de wet zich niet bezighoudt met triviale zaken - zorgt ervoor dat eenvoudige mishandeling tussen volwassenen slechts bij uitzondering voor de rechter komt; hetzelfde zal gelden voor eenvoudige mishandeling van kinderen. Staten die partij zijn dienen effectieve rapportage- en verwijzingsmechanismen te ontwikkelen. Terwijl alle aangiften van geweld tegen kinderen goed moeten worden onderzocht en zij beschermd moeten worden tegen letsel, moet het doel zijn ouders te weerhouden van gewelddadige of ander wrede of vernederende bestraffing door middel van ondersteunende en opvoedkundige, niet bestraffende, interventies.

41. Gezien de afhankelijke status van kinderen en de unieke intimiteit van gezinsrelaties moeten besluiten tot vervolging van ouders of andere formele interventies in het gezin met zeer grote zorgvuldigheid genomen worden. Vervolging van ouders is in de meeste gevallen waarschijnlijk niet in het belang van kinderen. Naar de mening van het Comité zou er alleen sprake van vervolging en andere formele interventies moeten zijn (bijv. om het kind of de dader uit deze situatie weg te halen) als ze beschouwd worden als zowel noodzakelijk om het kind te beschermen tegen aanzienlijke schade als in het belang van het getroffen kind. Aan de mening van het getroffen kind dient voldoende belang te worden gehecht overeenkomstig zijn of haar leeftijd en volwassenheid.

42. Advies en opleiding voor alle bij de bescherming van kinderen betrokken partijen, zoals de politie, het Openbaar Ministerie en de rechterlijke colleges, moeten deze aanpak van wetshandhaving ondersteunen. Bij de begeleiding moet ook de nadruk liggen op het feit dat artikel 9 van het Verdrag vereist dat scheiding van het kind van zijn of haar ouders noodzakelijk moet worden geacht in het belang van het kind en rechterlijk getoetst dient te worden aan de toepasselijke wetten en procedures waarbij alle belanghebbende partijen, ook het kind, vertegenwoordigd zijn. Als scheiding gerechtvaardigd wordt geacht, dienen alternatieven voor een uithuisplaatsing van het kind overwogen te worden, zoals het weghalen van de dader, opschorting van de uitspraak enz.

43. Waar gevallen van lijfstraf buiten het gezin - op scholen, andere instellingen en vormen van alternatieve zorg - aan het licht komen, ondanks het verbod daarop en ondanks positieve opvoedkundige trajecten en trainingsprogramma's, kan vervolging een redelijk antwoord zijn. De dreiging voor de dader van andere sancties of ontslag moet ook dienen als een duidelijk afschrikmiddel. Het is essentieel dat het verbod op alle lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing en de sancties die kunnen worden opgelegd hiervoor breed onder de aandacht gebracht worden bij kinderen en al diegenen die werken met kinderen in allerlei omgevingen. Toezicht op sanctiesystemen en de behandeling van kinderen moeten onderdeel uitmaken van het onder het Verdrag vereiste permanente toezicht op alle instellingen en plaatsingen. Kinderen en hun vertegenwoordigers in al dergelijke plaatsingen moeten onmiddellijke en vertrouwelijke toegang hebben tot op het kind gericht advies, belangenbehartiging en klachtenprocedures en uiteindelijk de rechter, met de nodige juridische

en andere bijstand. In instellingen dienen alle geweldsincidenten verplicht gemeld en beoordeeld te worden.

3. Onderwijs- en andere maatregelen

44. Artikel 12 van het Verdrag benadrukt het belang van aandacht schenken aan de mening van kinderen over de ontwikkeling en invoering van onderwijs- en andere maatregelen om lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing uit te roeien.

45. Gegeven het feit dat lijfstraf traditioneel wijdverspreid geaccepteerd is, brengt een verbod alleen niet de noodzakelijke verandering in houdingen en praktijk. Er is een uitgebreide bewustmaking nodig van het recht van kinderen op bescherming en van de wetten die dit recht weerspiegelen. Volgens artikel 42 van het Verdrag verbinden Staten zich ertoe de beginselen en bepalingen van het Verdrag op passende en doeltreffende wijze algemeen bekend te maken aan zowel volwassenen als kinderen.

46. Daarnaast moeten Staten ervoor zorgen dat positieve, geweldloze relaties en opvoeding consequent onder de aandacht worden gebracht bij ouders, verzorgers, leerkrachten en alle anderen die met kinderen en gezinnen werken. Het Comité benadrukt dat het Verdrag vereist dat niet alleen lijfstraffen worden uitgebannen, maar ook alle andere wrede of vernederende bestraffing van kinderen. Het Verdrag hoeft niet in detail voor te schrijven hoe ouders zich tot hun kinderen moeten verhouden of hen moeten begeleiden. Maar het Verdrag geeft wel een kader van beginselen voor de begeleiding van relaties zowel binnen het gezin als tussen leerkrachten, verzorgers en anderen en kinderen. De ontwikkelingsbehoefte van kinderen dient gerespecteerd te worden. Kinderen leren van wat volwassenen doen, niet alleen van wat ze zeggen. Als de volwassene die het dichtst bij het kind staat geweld en vernedering gebruikt in de relatie met het kind, toont deze geen eerbiediging van de rechten van de mens en leert hij of zij het kind een krachtige en gevaarlijke les dat dit legitieme manieren zijn om conflicten op te lossen of gedrag te veranderen.

47. Het Verdrag bevestigt de status van het kind als een individuele persoon en als houder van mensenrechten. Het kind is geen bezit van ouders of van de Staat noch simpelweg een punt van zorg. In deze geest vereist artikel 5 van ouders (of, indien van toepassing, van leden van de familie in ruimere zin of de gemeenschap) dat zij het kind passende leiding en begeleiding geven op een wijze die verenigbaar is met de zich ontwikkelende vermogens van het kind, als het kind van de door het Verdrag erkende rechten gebruikmaakt. Artikel 18, dat de primaire verantwoordelijkheid van ouders of wettelijke voogden voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind benadrukt, zegt dat "het belang van het kind hun allereerste zorg is". Volgens artikel 12 moeten Staten die partij zijn het recht waarborgen van kinderen om vrijelijk hun mening te geven over "alle aangelegenheden die het kind betreffen", waarbij passend belang wordt gehecht aan de mening van het kind in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid. Dit benadrukt de behoefte aan opvoedings-, zorg- en onderwijsstijlen die de medezeggenschapsrechten van kinderen respecteren. In haar General Comment nr. 1 over "De doelstellingen van opvoeding", benadrukt het Comité hoe belangrijk het is om opvoeding te ontwikkelen die "kindgericht en kindvriendelijk is, en kinderen mondig maakt".¹⁶

48. Het Comité merkt op dat er nu veel voorbeelden zijn van materialen en programma's die positieve, geweldloze opvoed- en onderwijsmethoden bevorderen, gericht aan ouders, andere

verzorgers en leerkrachten en ontwikkeld door overheden, organen van de Verenigde Naties, ngo's en anderen.¹⁷ Deze kunnen correct worden aangepast voor gebruik in verschillende Staten en situaties. De media kunnen een zeer waardevolle rol spelen in de bewustmaking en voorlichting van het publiek. Opkomen tegen het traditionele vertrouwen op lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van straf vereist aanhoudende actie. Het bevorderen van geweldloze vormen van ouderschap en opvoeding moet ingebouwd worden bij alle contactmomenten tussen de Staat en ouders en kinderen, in de gezondheidszorg, de welzijnszorg en bij educatieve diensten, en ook in peuter- en kleuterinstellingen, kinderdagverblijven en scholen. Het dient ook geïntegreerd te worden in de basisopleiding en bijscholing van leerkrachten en allen die met kinderen werken in de zorg en het rechtssysteem.

49. Het Comité stelt voor dat Staten technische hulp kunnen zoeken bij onder andere UNICEF en de UNESCO over bewustmaking, voorlichting en training van het publiek om een geweldloze benadering te bevorderen.

4. Toezicht en beoordeling

50. Het Comité benadrukt in haar General Comment nr. 5 over "Algemene uitvoeringsmaatregelen voor het Verdrag inzake de rechten van het kind (art. 4, 42 en 44, lid 6)", benadrukt de noodzaak van systematisch toezicht door Staten die partij zijn om de rechten van kinderen te verwezenlijken door het ontwikkelen van de juiste indicatoren en het verzamelen van voldoende- en betrouwbare gegevens.¹⁸

51. Daarom dienen Staten die partij zijn toe te zien op de vorderingen in de richting van het uitbannen van lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing en het aldus verwezenlijken van het recht van kinderen op bescherming. Onderzoek met behulp van vertrouwelijke gesprekken met kinderen, hun ouders en andere verzorgers en met behoorlijke ethische waarborgen is essentieel om nauwkeurig te beoordelen hoe gangbaar deze vormen van geweld in het gezin zijn en wat de houding ertegenover is. Het Comité steunt iedere Staat die dergelijk onderzoek uitvoert of opdracht daartoe geeft, voor zover mogelijk met groepen die representatief zijn voor de hele bevolking, om tot basisgegevens te komen en dan regelmatig de vorderingen te meten. De resultaten van dit onderzoek kunnen ook een waardevolle leidraad vormen voor de ontwikkeling van universele en gerichte bewustmakingscampagnes en -trainingen voor professionals die met en voor kinderen werken.

52. Het Comité benadrukt in General Comment nr. 5 het belang van onafhankelijk toezicht op de invoering door bijvoorbeeld parlementaire comités, ngo's, academische instellingen, beroepsorganisaties, jeugdgroepen en onafhankelijke mensenrechtenorganisaties (zie ook General Comment nr. 2 van het Comité inzake "De rol van onafhankelijke nationale mensenrechtenorganisaties bij de bescherming en bevordering van de rechten van het kind").¹⁹ Deze zouden allemaal een belangrijke rol kunnen spelen bij het toezicht op de verwezenlijking van het recht van kinderen op bescherming tegen alle lijfstraffen en andere wrede of vernederende vormen van bestraffing.

VI. RAPPORTAGEVEREISTEN IN HET KADER VAN HET VERDRAG

53. Het Comité verwacht van Staten die partij zijn dat zij in hun periodieke rapportages uit hoofde van het Verdrag informatie opnemen over de genomen maatregelen om alle lijfstraffen en

andere wrede of vernederende vormen van bestraffing in het gezin en alle andere omgevingen te verbieden en te voorkomen en ook de daarmee verband houdende bewustmakingsactiviteiten en de bevordering van positieve, geweldloze relaties en de beoordeling van de vorderingen van de Staat in de richting van volledige eerbiediging van het recht van kinderen op bescherming tegen alle vormen van geweld. Het Comité stimuleert ook organen van de Verenigde Naties, nationale mensenrechtenorganisaties, ngo's en andere bevoegde organisaties om haar relevante informatie over de wettelijke status en gangbaarheid van lijfstraffen te verstrekken en naar de uitbanning ervan toe te werken.

Noten

¹ Verwacht verslag van het onderzoek van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties naar Geweld tegen Kinderen aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, najaar 2006. Voor informatie zie <http://www.violencestudy.org>.

² Comité inzake de Rechten van het Kind, Verslag van de vierde zitting, 25 oktober 1993, CRC/C/20, par. 176.

³ Alle concluderende opmerkingen van het Comité zijn te vinden op www.ohchr.org.

⁴ De Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children brengt rapporten uit over de juridische stand van zaken met betrekking tot lijfstraffen op www.endcorporalpunishment.org.

⁵ Comité inzake de Rechten van het Kind, dag van algemene bespreking over geweld tegen kinderen door Staten die partij zijn, Verslag van de vijfentwintigste zitting, september/oktober 2000, CRC/C/100, par. 666-688.

⁶ Comité inzake de Rechten van het Kind, General Comment nr. 1, Onderwijsdoelen, 17 april 2001, CRC/GC/2001/1, par. 8.

⁷ Comité inzake de Rechten van het Kind, dag van algemene bespreking over geweld tegen kinderen in het gezin en op school, Verslag van de achtentwintigste zitting, september/oktober 2001, CRC/C/111, par. 701-745.

⁸ Resolutie 56/138 van de Algemene Vergadering.

⁹ Artikel 1.

¹⁰ Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten, General Comment nr. 13, Het recht op onderwijs (art. 13), 1999, par. 41.

¹¹ Lijfstraf werd veroordeeld in een reeks besluiten van de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens en uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens; zie met name *Tyrer tegen het VK*, 1978; *Campbell en Cosans tegen het VK*, 1982; *Costello-Roberts tegen het VK*, 1993; *A tegen het VK*, 1998. Uitspraken van het Europees Hof zijn te vinden op <http://www.echr.coe.int/echr>.

¹² Europees Comité voor sociale rechten, algemene opmerkingen met betrekking tot artikel 7, lid 10 en artikel 17. *Conclusies XV-2*, Deel 1, Algemene inleiding, p. 26, 2001; het Comité heeft sindsdien conclusies uitgebracht, waarin geoordeeld werd dat een aantal lidstaten [de Handvesten] niet naleefden omdat ze niet alle lijfstraffen in het gezin/de familie en in andere omgevingen verboden hadden. In besluiten uit 2005 inzake collectieve bezwaren uit hoofde van de handvesten oordeelde het dat drie Staten deze niet naleefden omdat ze geen verbod hadden ingesteld. Ga voor meer informatie naar http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Esc/; zie ook *Lichamelijke straffen uitbannen: mensenrechtenverplichting voor de kinderen van Europa*, Publicatie van de Raad van Europa, 2005.

¹³ Inter-Amerikaans Hof voor de Mensenrechten, Adviesstandpunt OC-17/2002 d.d. 28 augustus 2002, par. 87 en 91.

¹⁴ Afrikaanse Commissie inzake de Rechten van Mens en Volken, *Curtis Francis Doebbler tegen Soedan*, Comm. nr. 236/2000 (2003); zie par. 42.

¹⁵ In 2002 verklaarde bijvoorbeeld het Gerechtshof van Fiji lijfstraffen op school en in het gevangeniswezen ongrondwettelijk. De uitspraak luidde: "Kinderen hebben rechten die namelijk niet minderwaardig zijn aan de rechten van volwassenen. Fiji heeft het Verdrag inzake de rechten van het kind geratificeerd. Ook onze Grondwet garandeert grondrechten voor iedereen. De overheid moet zich houden aan de grondbeginselen die de rechten van alle personen, gemeenschappen en groepen respecteren. Door hun status van kinderen hebben kinderen bijzondere bescherming nodig. Onze onderwijsinstellingen zouden een toevluchtsoord voor vrede en creatieve verrijking moeten zijn, geen plaats voor angst, slechte behandeling en geknoei met de menselijke waardigheid van leerlingen" Gerechtshof Fiji, *Naushad Ali tegen de Staat*. 2002). In 1996 gaf het hoogste rechtscollege van Italië, het Hof van Cassatie in Rome, een beschikking waarbij alle gebruik van lijfstraffen door ouders in feite verboden werd. De uitspraak luidt: "(...) Het gebruik van geweld voor onderwijsdoeleinden kan niet langer als rechtmatig worden beschouwd. Hier zijn twee redenen voor: de eerste is het alles overheersende belang dat het [Italiaanse] systeem hecht aan de bescherming van de waardigheid van het individu. Dit geldt ook voor 'minderjarigen' die nu rechten hebben en niet langer maar objecten zijn die door hun ouders beschermd moeten worden of, nog erger, objecten die ter beschikking van hun ouders staan. De tweede reden is dat de harmonieuze ontwikkeling van de persoonlijkheid van een kind die ervoor zorgt dat het waarden als vrede, tolerantie en co-existentie omarmt, niet als onderwijsdoel bereikt kan worden door geweld te gebruiken, iets wat indruist tegen deze doelen" (Cambria, Cass, sez. VI, 18 Marzo 1996 [Hof van Cassatie, 6de Strafrechtsectie, 18 maart 1996], Foro It II 1996, 407 (Italië)). Zie ook Zuid-Afrikaans Constitutioneel Hof (2000) *Christelijk Onderwijs Zuid-Afrika tegen de Minister van Onderwijs*, CCT4/00; 2000 (4) SA757 (CC); 2000 (10) BCLR 1051 (CC), 18 augustus 2000.

¹⁶ Zie noot 11.

¹⁷ De Commissie roemt als een voorbeeld daarvan het UNESCO handboek, *Eliminating corporal punishment: the way forward to constructive child discipline*, UNESCO Publishing, Parijs, 2005. Het handboek geeft een reeks beginselen voor constructieve discipline, die voortkomen

uit het Verdrag. Er staan ook internetverwijzingen in naar materialen en programma's die overal ter wereld beschikbaar zijn.

¹⁸ Comité inzake de Rechten van het Kind, General Comment nr. 5 (2003), “Algemene uitvoeringsmaatregelen voor het Verdrag inzake de rechten van het kind”, par. 2.

¹⁹ Comité inzake de Rechten van het Kind, General Comment nr. 2 inzake “De rol van onafhankelijke nationale mensenrechtenorganisaties bij de bescherming en bevordering van de rechten van het kind”, 2002.
